

Källmyrar i Lummelunda och Stenkyrka lördagen den 2 augusti 2025

Denna dag var målet källmyrar i Lummelunda och Stenkyrka – en sluttande och en plan myr. Sluttande källmyrar är alltid speciella. Det rinnande vattnet blir mer påtagligt och kanske det gör att artsammansättningen blir något annorlunda jämfört med en plan myr. Nära stranden i Allstädar i Lummelunda (Björkume naturreservat) kan man finna sluttande källmyrar nedanför inlandsklinten. Vattnet sipprar fram genom klinten och hämtar kalk på sin väg. En kalkgynnad flora blir följden.

Vår lilla skara fann en hel del arter redan längs strandvägen söderut från parkeringen. Regnvädren har gjort att det ännu är grönt och fint i markerna. Axveronika *Veronica spicata* blommar fortfarande. De flesta är dock i frukt med höga skaft i rejäla tuvor. Mjölon *Arctostaphylos uva-ursi* bildar täta mattor. Ett litet gäng knappstånds *Senecio jacobaea* subsp. *dunensis* har slagit till i sanden mitt på stigen och lockar till sig allehanda nektartörstande insekter. Luktgräsfjäril *Aphantopus hyperantus* och skogsnätfjäril *Melitaea athalia* flög runt trots det mulna vädret. Grusslok *Melica ciliata* vajar fint med sina silverax, medan knutnarv *Sagina nodosa*, gulmåra *Galium verum*, ängskovall *Melampyrum pratense*, femfingerört *Potentilla argentea*, backtimjan *Thymus serpyllum*, liten blåklocka *Campanula rotundifolia*, backglim *Silene nutans* och backnejlika *Dianthus deltoides* står i blom. Ett bestånd med idegran *Taxus baccata* växer här med ett stort halvhögt träd och ett flertal småplantor, så föryngringen verkar god.

En otydlig stig uppför backen och genom skogen leder fram till myren. Genast stötte vi på en av källmyrarnas karaktärsarter, luktsporre *Gymnadenia odoratissima*. Tämligen riklig och några vackert blommande, men de flesta i frukt. Även enstaka brudsporrar *G. conopsea* hade hittat hit. De kan vara knepiga att skilja åt på håll, men kikar man närmre kan man se den korta sporren hos luktsporre (sporren når inte ner till stjälken ens) och även att läppen ser annorlunda ut med en mittflik som sticker ut. Backskafting *Brachypodium pinnatum* ser man inte så ofta blommande, men här fanns vackra exemplar. Ett äldre namn är spärrlosta, ett passande namn då vippans småax pekar rakt ut från blomaxeln. Piggrör *Calamagrostis varia* finner man från Lojsta hed och norröver

på Gotland. Här hittade vi den, så karakteristisk med sin långa smala vippa. Ängsvädd *Succisa pratensis* blommade fint, liksom kustarun *Centaurium littorale* var. *littorale* och den allestädes närvarande blodroten *Potentilla erecta*. Här fanns kärllilja *Tofieldia calyculata*, speciell med sin platta bladrosett samt insektsätande tätört *Pinguicula vulgaris*.

Stora tuvor med knappag *Schoenus nigricans* och mindre tuvor med axag *S. ferrugineus* gjorde att vi kunde ta oss fram tämligen torrskodda. I det blöta sågs smalfräken *Equisetum variegatum* med sin tunna stjälk, typisk för denna miljö. Även gräsull *Eriophorum latifolium* och näbbstarr *Carex lepidocarpa* subsp. *lepidocarpa* hör hemma i denna översilade och kalkhaltiga miljö. Det rinnande vattnet är kallt, det kunde vi känna, och vi fann mycket riktigt en istidsrelikt som kunnat överleva här: fjälltätört *Pinguicula alpina*. Blåtåtel *Molinia caerulea* fanns rikligt runt myren, och mellan dess tuvor såg vi skogsknipprot *Epipactis helleborine* i flera olika färgformer samt tvåblad *Neottia ovata*.

Tyvärr kunde vi konstatera att myren växer igen sakta men säkert. Om ingenting görs finns snart bara en liten rest i mitten kvar där vattnet rinner fritt. Vi enades om att betande djur skulle kunna göra stor nytta. På väg ner från myren fick vi syn på en slingrande gotlandssnok *Natrix natrix gotlandica* som fann sin väg genom örter och tallrötter.

I gles vegetation närmre stranden fann vi uddögontröst *Euphrasia stricta* var. *stricta*, ytterst liten med spetsiga blad och små vita blommor med lila inslag. Här tittade vi även på några olika buskar. Äppelros *Rosa rubiginosa* är lätt att känna igen med sin fina doft. En ros med grå blad kan vara hartsros *Rosa mollis*, och om man gnuggar lite på bladen kommer doften fram och bestämningen är klar. Vildkaprifol *Lonicera periclymenum* slingrade sig kring skogstry *L. xylosteum* och strax intill växte fläder *Sambucus nigra*, liguster *Ligustrum vulgare* och berberis *Berberis vulgaris*. Vi fick lära oss att skilja mellan rött oxbär *Cotoneaster integerrimus* (platta blad med vit kant och svag nervatur; ljusröda frukter) och svartoxbär *C. niger* (något böjda blad med hårig ovansida och kraftig nervatur; mörkröda, blådagliga frukter).

Området har kraftigt förbuskats på tjugo år berättade Jörgen, som brukade räkna sjöfågel en bit upp i backen. Ska man göra det nu är det bättre att gå ner på stranden. Då kan man passa på att leta efter både luddunört *Epilobium*

parviflorum och rosendunört *E. hirsutum* som växer här. Har man kikaren med sig så kan man söka upp Visby domkyrka som syntes långt nere i söder.

Två troligen inplanterade växter noterades. Kanske hundra tuvor av vanlig backsippa *Pulsatilla vulgaris* subsp. *vulgaris*, som inte finns naturligt vildväxande på Gotland, såg ut att trivas intill stigen nere vid stranden. Trivas ännu bättre tycktes liten fingerborgsblomma *Digitalis lutea* göra. Den växte rikligt på båda sidor om vägen nära parkeringen. Möjligtvis börjar denna bli lite *för* vanlig. Risken är att den sprider sig utanför området och blir svår att kontrollera. Vi fick alla plats runt fikabordet, och det var inte så dumt med lite lunch nu.

Nästa mål var en liten myr närmare Vale i Stenkyrka. Här var det axag som dominerade. Axagens tuvor är lägre och blomsamlingen betydligt mindre än hos knappag. Mellan tuvorna hade brun ögontröst *Euphrasia salisburgensis* subsp. *schoenicola* just börjat blomma. Brun ögontröst är ännu ett exempel på istidsrelikt – och dessutom endem för Gotland! Ögontrösterna är halvparasiter och livnär sig delvis genom att stjäla socker och annat från rötterna hos en värdväxt. Här stod plantorna ensamma, så antingen har värdväxten (troligen axag) långa rötter eller så har ögontrösten det. Eller båda! Slätterblomma *Parnassia palustris* var ännu i knopp. Vi återfann fjälltätört, tätört, kärllilja och kustarun. Det livgivande regnet har väckt enstaka majvivor *Primula farinosa*, som åter blommade. Vi fick även beundra en hona av svartfläckig blåvinge *Phengaris arion* som var i full färd med att lägga ägg i vackert blommande backtimjan Samtidigt cirklade ett par havsörnar *Haliaeetus albicilla* högt i skyn.

Jörgen Petersson ledde oss med sedvanlig entusiasm trots att vi var endast fem deltagare. Det är inte alltid så att styrelsen har möjlighet att flagga exkursionerna på hemsidan eller Facebook. Programmet finns dock alltid i *Rindi*, så vi uppmanar alla att när den anländer skriva in exkursionerna i sina almanackor!

Brita Svensson